

Toplumsal Cinsiyet Yönuyle Kadın Kentlilerin Hakları Ve Kentsel Hizmetler¹

Dr. Öğr. Üyesi H. Burçin Henden Şolt²

Özet

Yerel yönetimler; kentlilerin istek ve taleplerini yerine getirme görevini sürdüren; demokrasi, yerinden yönetim ve katılım kavramlarıyla bütünleşmesi beklenen kamu tüzel kişilikleridir. Hem 5393 sayılı Belediye Kanunu, hem de Kentli Hakları Deklarasyonu kenti paylaşan insanlara çeşitli hizmetler sunulmasını öngörmektedir. Önemli olan kentsel hizmetlere erişim konusunda dengeli dağılımın yapıp yapılamadığıdır. Kadın kentlilerin nüfusları oranında kentsel hizmet alamadığı bilinen bir gerçektir. Bu çalışma; kentsel hizmetleri kadın bakış açısı ile irdelemeyi amaçlamaktadır. Yasal açıdan kadına dair yerel yönetim görevleri ve Kentli Hakları Deklarasyonu'na göre kadınlara sunulması gereken hizmetlerin yorumlanması önemlidir. Toplumsal kültürlerin cinsiyet algısına yüklediği anlamlardan dolayı hizmetlere erişilebilirliği kısıtlanan kadınlar, kentleşme sürecini erkeklere oranla daha yavaş yaşayabilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramının kentsel hizmetlere erişim açısından değerlendirilmesi sadece kadınların değil; ülkenin sorunu olarak görülmelidir. Kent planlama yaklaşımlarının kadınların toplumda değişen rollerine cevap vermesi gereklidir. Kent hizmetlerine güvenli erişilebilirlik, konforlu ve aktif bir yaşam için beklentileri karşılayacak stratejiler geliştirilmelidir.

Anahtar Sözcükler: Kent, Yerel Yönetim, Kent Planlama, Toplumsal Cinsiyet, Yönetişim

According to Social Gender Female Urbanist's Rights and Urban Services

Abstract

Local governments have been tasked with meeting the demands and demands of the city. Democracy, decentralized management and participation concepts are expected to integrate with

---

¹ Bu makale 28-30 Nisan 2018 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen I. Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Sempozyumu'nda sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

² Bülent Ecevit Üniversitesi Alaplı Meslek Yüksekokulu, burcinhenden@hotmail.com

Toplumsal Cinsiyet Yönüyle Kadın Kentlilerin Hakları Ve Kentsel Hizmetler

the public legal personality. Both the Municipal Law no. 5393 and the Declaration of Urban Rights envisages the provision of various services to people sharing the city. It is important whether a balanced distribution of access to urban services can be made. It is a well-known fact that women do not receive urban services in proportion to their population. This study aims to examine urban services from the perspective of women. It is important to interpret the services to be provided to women according to the local government duties and the Urban Rights Declaration. Women who have limited access to services due to the meanings of gender perceptions of social cultures can experience the urbanization process more slowly than men. The evaluation of the concept of gender inequality in terms of access to urban services should be seen not only as a problem of women but also as a problem of the country. Urban planning approaches should respond to women's changing roles in society. Strategies should be developed to meet expectations for safe accessibility, comfortable and active life for urban services.

Key Words: City, Local Government, Urban Planning, Gender, Governance

Giriş

Yerel yönetim konusunda ulaşılan kaynakların pek çoğu demokrasi kavramı ile yerel yönetim arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Öyleki yerel yönetim denilince beraberinde yerel demokrasi ve demokratik yerel yönetim olguları da tartışılır hale gelmiştir. Örneğin Tocquivelle'e göre (1962:52-54); yerel yönetim kuruluşları özgür ulusların gerçek gücünü oluşturur. Nasıl ilköğretim bilimin temelini atmaktaysa, yerel yönetimlerde toplumların özgürlüğüne katkıda bulunur. Başka bir deyişle yerel yönetimler demokrasinin okuludur. Hill'e göre (1974: 22-24); halk katılımı, çoğunluk ilkesi ve seçmenlere karşı hesap verme sorumluluğu gibi değerlerin yerel yönetimlerde hayata geçirilmesi daha kolaydır.

Demokrasi tanımı insan hakları, çoğulculuk, katılımcılık, anlaşma/sözleşme düzlemi gibi olgularla bir arada anılmaktadır. Kentlerin yönetiminden sorumlu olan yerel yönetimlerin tanımı ile eşleştirdiğimizde; yöre halkının istek ve ihtiyaçlarını karşılamakla görevli kamu kurumu olma açıklaması yerel yönetimleri halka karşı sorumlu, çoğulculuğu ve insan haklarını yürütmek ve kollamakla yükümlü kılmaktadır. Kentsel hizmetlerin sunumunda dengeli dağılım ve erişilebilirlik önemli hususlardır. Bu noktada devreye kadın kentlilerin bu hizmetlere erişebilme durumu girmektedir. Oysa hem insan hakları, hem 5393 sayılı

Belediye Kanunu, hem de Kentli Hakları Deklarasyonu alınması gereken hizmetleri hak olarak tanımlamıştır. Kentsel hizmet sunumundan faydalanma konusunu cinsiyet eksenini üzerinden tartışma durumu toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramını ortaya koymaktadır.

Bu araştırma, yasa ile belirtilen kentsel hizmetleri kadın bakış açısıyla irdelemeyi amaçlamaktadır. Çünkü, dünyada gelişmişlik düzeyi sıralamalarına bakıldığında, en önemli kriterlerden birinin kadınlara verilen değer ve hizmetlere erişim imkanları olduğu grlmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere kadın kentlilerin yerel yönetim hizmetlerinden faydalanabilme durumu sadece o kentin sorunu değil; bütünsel bakışla ülkesel kalkınmanın da göstergesidir. Demokratik yerel yönetim, demokratik toplumların yansımasıdır. En temel tanımı ile halkın kendi kendini yönetmesi denilen anlayışın tabandan tavana yayılımı, yöneten-yönetilen ilişkisinin düzgün örgütlenmesinden geçmektedir. Yerel yönetimler halka en yakın kamu kurumlarıdır. Dolayısıyla bu etkileşimin tesisi için doğru zemin kentler ve yerel yönetimlerdir.

1. Yerel Yönetimlerde Kentsel Hizmet Kavramı Ve Boyutları

Yerel yönetimler; kentte yaşayanların gündelik yaşamlarını doğrudan etkileyen politika ve hizmetlerden sorumlu; kurumsal iletişimin daha rahat sağlanabileceği kamu tüzel kişilikleridir. Başka bir deyişle, hizmet sunan ile kullanıcı arasındaki temasın en rahat sağlandığı yönetim mekanizmasıdır. Günümüzde yerinden yönetim bakış açısının genişlemesinden dolayı yerel yönetimlere verilen önemde artmış durumdadır.

Toplumsal Cinsiyet Yönüyle Kadın Kentlilerin Hakları Ve Kentsel Hizmetler

Tablo 1: 5393 Sayılı Belediye Kanunu'na Göre Belediyelerin Görevleri

14. Madde	
Belediyenin Görev ve Sorumlulukları	
14/ 1-(a)	14/ 1-(b)
Belediyenin Temel Görev Alanları	Belediyenin İsteğe Bağlı Görev Alanları
<ul style="list-style-type: none"> • Kentsel Altyapı • Coğrafi ve Kent Bilgi Sistemleri • Çevre ve Çevre Sağlığı • Temizlik ve Katı Atık • Zabıta • İtfaiye • Acil Yardım • Kurtarma ve Ambulans • Şehir İçi Trafik • Defin ve Mezarlıklar • Ağaçlandırma • Park ve Yeşil Alan • Konut • Kültür ve Sanat • Turizm ve Tanıtım • Gençlik ve Spor • Sosyal Hizmet ve Yardım • Nikah • Meslek ve Beceri Kazandırma • Ekonomi ve Ticaretin Geliştirilmesi • Kadınlar ve Çocuklar İçin Koruma Evleri Açma (Büyükşehir Belediyeleri ve Nüfusu 50 Bini Geçen Belediyeler)	<ul style="list-style-type: none"> • Okul Öncesi Eğitim Kurumları Açmak • Okul Binalarının İnşaatı, Bakım ve Onarımı, Malzeme İhtiyaçlarının Karşılanması • Sağlık Tesisi Açma ve İşletme • Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması, Bakımı ve Onarımı, Yeniden İnşası • Öğrencilere ve Amatör Spor Kulüplerine Destek • Amatör Spor Karşılaşmaları Düzenlemek • Başarılı Sporculara Ödül Vermek • Gıda Bankacılığı Yapmak

Yıldırım'a göre (1992) yerel yönetimler; kentlilerin ortak gereksinimlerini yerine getirmek; ekonomik, sosyal ve kültürel zenginliğine ve refahına ilişkin yerel hizmetleri görmek üzere kurulan; bu hizmetleri genel yetkiyle, kendi sorumluluğu altında ve yerel topluluğun yararları doğrultusunda yerine getiren; hiçbir ayırım gözetmeden insanı yerel demokrasinin temeli kabul eden; işleyişinde açıklığı, şeffaflığı insan haklarını, çoğulcu ve katılımcı demokrasi ilkelerini yaşama geçiren, yetkilerin yerel topluluğa en yakın yönetim birimince kullanıldığı, kamu tüzel kişiliğine sahip, özerk ve demokratik bir yönetimdir. Tablo 1'de görüldüğü gibi yerel yönetimlerin görevleri 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun (2005) 14. maddesinde açıkça belirtilmiştir. Her ne kadar yasayla belirtilmiş görevler olsa da kentsel hizmet; o şehirde yaşayan halkın taleplerine uygun sunumlar yapmak anlamını taşımaktadır.

Mackenzie (1961) yerel yönetim düşüncesinin dayandığı değerleri şöyle özetlemektedir:

- a. Yerel yönetim, insanların geleneksel haklarını yansıtan bir kurumdur.

- b. Bazı kamu hizmetlerini etkin ve uygun bir biçimde halka sunulması yönetimidir.
- c. Halkın siyasal eğiliminin bir aracı olduğu için de ayrıca değeri taşımaktadır.

Kentte yaşayanların gereksinim ve isteklerinin karşılanabilme durumu yaşam kalitesinin belli düzeye getirilmesi çabası şeklinde de yorumlanabilmektedir. Yaşam kalitesinin iyileştirilmesiyle ilgili bir talepte bulunulduğunda ilk olarak tüketim araçlarının örgütlenme biçimi ve onların diğeri faaliyetlerle (üretim, yönetim, değişim) olan ilişkileri ele alınmaktadır (Castells, 1997). Yaşam kalitesinin artışı, bireylere sunulan hizmetin beklentileri karşılaması ile doğru orantılıdır. David Harvey (2006), kent hizmet hakkını var olana erişim hakkından öteye taşımakta, var olanı değiştirme hakkı olarak nitelendirmektedir. Göymen'e göre (1997); yerel yönetimlerin yanıt verdikleri kentsel hizmetler ve bu gelişmeleri sağlayan etkenler üç başlıkta toplanabilmektedir:

1. Siyasal boyut
2. Toplumsal boyut
3. Yönetimsel boyut

Kentsel hizmetlerin siyasal boyutu; kentin heterojen yapısını destekleyebilecek nitelikte hizmet grupları ile kentli memnuniyetini sağlama çabasına dayanmaktadır. Çünkü bu durum yerel yönetimlerin devamlılığına destektir. Toplumsal nitelikler kent kimliği ve kültürüne bağlı olarak şekillenebilen kentsel hizmet gruplarını ifade etmektedir. Toplumsal boyut, gelenek görenek, tarihsel gelişim, yöresel ve iklimsel faktörlere bağlı olarak kentsel hizmetlerdeki öncelik sıralamasını belirlemektedir. Yönetimsel yani idari boyut ise; hem merkezi yönetim/yerel yönetim ilişkilerinin düzeyi, hem de mali özerklik yapısının şekillenmesi ile bağlantılıdır.

2. Kadınlar Ve Kentsel Haklar

Hak kavramı ele alındığında ilk olarak akla gelen şey insan haklarıdır. İnsan hakları, 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin kabulü ile özellikle devletlerin anayasalarında yer almaya başlayarak uluslararası niteliğe sahip olmuştur. Kavram; tüm insanların hiçbir ayırım gözetmeksizin yalnızca insan oluşlarından dolayı eşit, özgür ve onurlu yaşama hakkına sahip olması anlamını taşır. Herkes, cinsiyet, ırk, renk, din, dil, yaş, tabiiyet, düşünce farkı, ulusal veya toplumsal köken, zenginlik gibi fark olmaksızın kanun karşısında eşittir. Kentsel hakların temelinde de bu yatmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Yönüyle Kadın Kentlilerin Hakları Ve Kentsel Hizmetler

Kent planlamasının ana paradigması yukarıda sıralanan niteliklerin tümüne ulaştırılması hedeflenen hizmetler organizasyonudur. Kentin sunduğu olanak ve fırsatlardan bireylerin eşit, dengeli ve gereksinimleri oranında yararlanması, eğitsel, sanatsal, siyasal etkinliklere ve süreçlere etkin bir biçimde katılma olanaklarına sahip olmasıdır (Geray, 1998). Henri Lefebvre bireylerin kent hakkının kuramsal temellerini ortaya atmış; kentsel hak sahibi olmanın özgürlük, toplumsallaşmada bireyselleşme, yaşam alanı (habitat) ve yaşam biçimi gibi hakların en üst düzeyi olarak ortaya çıktığını ve katılma hakkıyla birlikte vurgulandığını ifade etmiştir (1996: 19).

Kentli hakları konusunda önemli kaynaklardan biri de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'dir (1948). Kentsel hakların sorgulanması, insan yerleşimlerinin sorunlarının tartışma olanağı bulması ile gelişme sürecine girmiştir. BM İnsan Yerleşimleri Konferansı (HABİTAT I) konut, yerleşme ve kentleşme sorunlarını tartışabilmek adına 1976'da Kanada Vancouver' de gerçekleştirilmiştir. HABİTAT II 1996 yılında İstanbul'da düzenlenmiş; her kentlinin sürdürülebilir bir ortamda yaşama hakkı olduğu vurgulanmıştır. Kentli hakları konusunda referans niteliğinde olan gelişme ise Avrupa Konseyi'nin 1992 yılında Kentli Hakları Deklarasyonu'nu ve Avrupa Kentsel Şartı'nı kabul ve ilan etmesidir. Şart önceki birçok uluslararası metinden farklı olarak hükümetlerin değil, yerel yönetimlerin imzasına açılmıştır (Mimarlar Odası, 2018). Tablo 2'de deklarasyonun 20 maddesinin başlıkları yer almaktadır. Her bir madde kent yaşamı içerisinde birey ve toplum olmanın getirdiği hakları içermektedir.

Tablo 2: Kentli Hakları Deklarasyonu Maddeleri

Kentli Hakları Deklarasyonu Maddeleri	
1	Güvenlik
2	Kirletilmemiş sağlıklı bir çevre
3	İstihdam
4	Konut
5	Dolaşım
6	Sağlık
7	Spor ve dinlence
8	Kültür
9	Kültürlerarası kaynaşma
10	Kaliteli bir mimari ve fiziksel çevre
11	İşlevlerin uyumu
12	Katılım
13	Ekonomik kalkınma
14	Sürdürülebilir kalkınma
15	Mal ve hizmetler
16	Doğal zenginlikler ve kaynaklar
17	Kişisel bütünlük
18	Belediyeler arası iş birliği
19	Finansal yapı ve mekanizmalar
20	Eşitlik

UNESCO ve Birleşmiş Milletler HABITAT (2005) gibi kurumlarında katkı verdikleri Dünya Kent Hakkı Şartı; kent hakkını kentlerin sürdürülebilirlik, demokrasi, hakkaniyet ve sosyal adalet ilkeleri doğrultusunda adil bir Őekilde kullanılması olarak tanımlamaktadır. Bu Şart; Őiddetten, her tür kirlilikten, bozuk ve çarpık kent çevrelerinden arınma hakkı; yaşadığı kent çevresini demokratik koşullarda kontrol edebilme hakkı; insanca konut edinme, sağlık, kültür hizmetlerinden yararlanma, dolaşım özgürlüğü gibi temel kentli haklarının olduğu inancını esas kabul etmektedir. Ayrıca Şart; söz konusu hakların, yaş, cinsiyet, ırk, inanç, milliyet, sosyoekonomik ve politik statü, ruhsal ve bedensel özür gözetmeksizin, tüm insanlara eşit koşullarda uygulanmasını savunur. Bu nedenle, yerel ve bölgesel yönetimlerin önemli bir sorumluluğu, doğru kalkınma stratejileriyle, söz konusu kentli haklarını korumaktır.

Toplumsal Cinsiyet Yönüyle Kadın Kentlilerin Hakları Ve Kentsel Hizmetler

Türkiye’de kentsel haklar ele alındığında yasal anlamda başvuru kaynaklarından biri 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 13.maddesidir. Yasaya göre: “Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır.” Bu maddeden anlaşılacağı üzere ilgili yasa yolu ile kentlilere sağlanması hedeflenen hak ve hizmetler Kentli Hakları Deklarasyonu maddeleri ile örtüşmektedir.

1994 yılında yayınlanmış olan Avrupa Kentte Kadınlar Şartı (European Charter for Women in the City, 1994) kent mekânına toplumsal cinsiyet perspektifinden bakan bir rapor niteliği taşımaktadır. Tablo 3’te görüldüğü gibi bu rapor, toplumsal cinsiyete duyarlı kentlerin nasıl olması gerektiğini 12 madde ile belirlemiştir.

Tablo 3: Avrupa Kentte Kadınlar Şartı İlkeleri

Avrupa Kentte Kadınlar Şartı İlkeleri	
1	Kadınların aktif vatandaşlığı
2	Karar verme ve demokraside tam eşitlik
3	Kadınların eğitimden araştırmaya, çalışma alanlarında, kent ve ülke planlamasındaki tüm mesleklerde, kentsel mekânda, barınmada, kentte dolaşım ve güvenlikte eşit fırsatlara sahip olmaları gerekliliği
4	Kadınların bilgiye erişimlerini ve kendi yeterliliklerini güçlendirmek için çeşitli mekânlara sahip olmaları gerekliliği
5	Kadınların gündelik yaşamının politik bir konu olarak ele alınması ve kadınların sosyal bağlarını geliştirecek araçlara erişimlerinin sağlanması gerekliliği
6	Sürdürülebilir gelişme açısından doğal çevreyi koruma politikalarına dâhil edilmeleri gerektiği
7	Her kadının hatta yoksunluk durumunda olan ya da izole edilmiş olan kadınların toplumsal güvenlik ve dolaşım hakkına sahip olduğu
8	Mahalle ve konutlarda kalite ve çeşitliliğin; ayrıca kamusal hizmetlere yakınlığın sağlanması
9	Toplumun tüm alanlarında özellikle de eğitimde toplumsal cinsiyet bağlamında bir perspektifin geliştirilmesi gerektiği
10	Tüm yükseköğretim kurumlarında toplumsal cinsiyet konusunda pilot projeler geliştirilmesi
11	Toplumsal cinsiyet, özellikle de kalıplaşmış yargıların değiştirilmesinde medya ve ayın organlarının rolü
12	Şartın güçlendirilmesi için tüm ağların kullanılması gerekliliği

Avrupa'daki en geniş kapsamlı yerel ve bölgesel yönetimler birliği Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyidir. Ana amacı yerel/bölgesel özerklik ve demokrasi temelinde güçlü, birleşik ve de yerindenlik ilkesi uyarınca karar almak; vatandaşlara mümkün olduğunca yakın biçimde hizmet verebilen bir Avrupa oluşturabilmektir. Kadın erkek eşitliğinin yerel ve bölgesel düzeyde geliştirilmesini hedefleyen Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (CEMR, 2018) 2005 yılında *Eşitlikçi Kent* adında bir proje hayata geçirmiştir. Proje kapsamındaki Avrupa kentleri ve belediyelerindeki uygulama yöntemlerinin analiz edilmesi yoluyla kadın kentlilerin hakları konusunda olumlu gelişmeler elde edilmesi amaçlanmıştır. Yerel Yaşamda Avrupa Kadın Erkek Eşitliği şartı, Mayıs 2006'da Innsbruck'da düzenlenen CEMR genel kurulunda sunulmuştur (Avrupa Kadın Erkek Eşitliği şartı, 2006). Avrupa'daki yerel ve bölgesel yönetimlerin yetkilerini kullanmak ve ortaklıklar oluşturmak suretiyle kentliler için daha fazla eşitliği hayata geçirme görevini edinmeleri amacıyla hazırlanmıştır.

2015 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği için hazırlanan İnsan Haklarının Desteklenmesi ve Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü Hakkındaki Araştırma Temelli Raporda (Human Rights Council, 2015) yerel yönetimler ile insan hakları arasındaki ilişki belirlenmiştir. Yerel yönetimlerin insan hakları alanındaki görevleri üç ana kategoriye ayrılabilir:

- Haklara saygı gösterme görevi: Yerel yetkililerin kendi eylemleri yoluyla insan haklarını ihlal etmemesi gerektiğini ifade eder. Örneğin, eğitim, sağlık, yeşil alan, kentsel altyapı gibi hizmet sunumlarında, belirli toplulukların veya grupların yararlanmalarını engelleyici ya da kısıtlayıcı bir tavrı olmamalıdır. Başka bir deyişle; hizmetlere erişilebilirlikte eşitlik politikası izlenmelidir.
- Hakları koruma görevi: Üçüncü tarafların bireylerin hak ve özgürlüklerini ihlal etmemelerini sağlamaya yönelik önlemlerin alınması anlamına gelir.
- Hakların kullanılmasını sağlama görevi: Yerel yönetimlerin yurttaşların insan hak ve özgürlüklerinden yararlanmalarını kolaylaştırmak için eyleme geçmeleri gerektiği anlamına gelir.

Yerel yönetimler engelli kişiler, etnik azınlıklar, cinsiyet ayrımcılığı kurbanları, çocuklar ve yaşlı kişiler gibi dezavantajlı durumdaki grupların haklarının korunması ve desteklenmesine özel bir önem göstermelidirler. Bu açıdan, yerel yönetimlerin bu

Toplumsal Cinsiyet Yönüyle Kadın Kentlilerin Hakları Ve Kentsel Hizmetler

gruplara sağladıkları hizmetlerin kalitesi yerel yönetimlerin uygulamada insan haklarına ne denli saygı gösterdiklerini belirleyen bir test niteliğindedir (Akay, 2016). Bu noktada kadın kentlilerin haklarının da aynı bakışla ele alınmasının gereği ön plana çıkmaktadır. 5393 Sayılı kanunun görevlerle ilgili 14. maddesinde görev sıralamasının ardından şöyle bir ibare yer alır:

- Hizmetlerin yerine getirilmesinde öncelik sırası, belediyenin malî durumu ve hizmetin ivediliği dikkate alınarak belirlenir.
- Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur.
- Hizmet sunumunda kadınlar, çocuklar, engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır.
- Belediyenin görev, sorumluluk ve yetki alanı belediye sınırlarını kapsar.

Buradan da anlaşılmaktadır ki; esasen kanun koyucular bile kadınları kentsel yaşam içinde dezavantajlı kesim içerisine dahil etmekte ve onlara yönelik hizmetler sunumuna ayrı bir vurgu yapmaktadır. Bu bakış açısı bizi toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramını irdelemeye yönlendirmektedir.

2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kentlere Yansıması

Dünya genelinde kentlerde yaşama oranı giderek artmaktadır. Ancak kentin nimetlerinden yararlanma ve gerçek anlamda kentleşme konusunda cinsiyet olgusu önemli bir ayrım noktasıdır. Kentleşmenin üç belirleyeni vardır. Bunlar; sosyal hakların varlığı yoluyla mekânsal açıdan kentin kullanılması, kentsel hizmetlerden faydalanılması ve kentsel tüketim kalıplarının benimsenmesidir (Sosyal Politika, 2018). Toplumların getirdiği cinsiyet rolleri bu belirleyici faktörleri kadınlar açısından erişilemez kılabilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği olarak yorumlanabilecek bu durum feminist bakışın ötesinde; kentli kadınların yaşamsal gereklerine ulaşabilmelerindeki kısıtlılıkları ifade etmektedir. Öyleki; ortak alan olarak tanımlanabilecek kentsel mekanlarda ötekileştirme yaşayan kadınlar; hizmetlere erişim ve kullanım yönüyle sıkıntı yaşamaktadırlar. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadının öğrenimi, iş yaşamına katılımı ve gelirini olumsuz olarak etkileyerek ve toplumsal baskı oluşturarak kadının sağlığı başta olmak üzere ilişkin pek çok soruna neden olmaktadır (CEDAW, 2005). Toplumsal cinsiyette eşitlik; yasalar önünde kadın ve erkeğe eşit davranılması, aile ve toplum içinde

kadın ve erkeğin; kaynaklardan, fırsatlardan ve hizmetlerden eşit yararlanmaları olarak tanımlanmaktadır (WHO, 1998).

Kentsel alanda istihdam olanakları, yerel siyasete katılım, evlilik ve aile yaşamında yüklenen roller açısından kadınlarda belirgin farklılıklar görölmektedir. Akın ve Demirel'e göre (2003) toplumsal eşitsizlik en çok gelir ve servet dağılımında kendisini göstermekte; dünyada yoksulların %70'ini kadınlar oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet düzeni ile şekillenen toplumsal yapı içinde kadınlar aleyhine oluşan ayrımcılık; tüm toplumsal sistemde, örgütsel düzeyde, iş ve meslek düzeyinde, çalışma ilişkilerinde, yaşamın her alanında üretilmektedir (Savcı, 2000). Türkiye İstatistik Enstitüsü verilerine göre (TÜİK, 2018); 2016 yılı hane halkı işgücü araştırması sonuçlarına göre; Türkiye'de 15 ve daha yukarı yaştaki istihdam edilenlerin oranı %46,3 olup bu oran erkeklerde %65,1, kadınlarda ise %28 dir. Cinsiyete ve ekonomik faaliyetlere göre istihdam oranı incelendiğinde, tarım sektöründe toplam istihdam oranı %19,5, erkek istihdam oranı %15,5, kadın istihdam oranı %28,7 dir. Sanayi sektöründe toplam istihdam oranı %26,8, erkek istihdam oranı %31,6, kadın istihdam oranı %15,9 dur. Hizmet sektöründe ise toplam istihdam oranı %53,7 olup bu oran erkeklerde %53, kadınlarda %55,4 dir. Sadece bu veri bile kentsel yaşamın gereği olan iş hayatına katılımı toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin göstergesi sayılabilmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, 2008 yılından beri UNESCO'nun küresel önceliklerinden biri olarak yer almaktadır. UNESCO'nun toplumsal cinsiyet eşitliği vizyonu (2018), Kadınlara Karşı Her türlü Ayrımcılığı Ortadan Kaldırma Sözleşmesi, Pekin Beyannamesi ve Eylem Planı gibi uluslararası hareketlerle birlikte ilerlemektedir. UNESCO'nun toplumsal cinsiyet önceliğinin temel amacı, yaşamın her alanında kadın ve erkeklere fırsat veren çevreler yaratmak için kurumun yeteneklerini güçlendirmek, sürdürülebilir kalkınma ve barışın faydalarına katkı sağlamaktır.

Gerek 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda belirlenmiş görevler gerek Kentli Hakları Deklarasyonu gerekse Avrupa Kentte Kadınlar Şartı İlkeleri açısından bakıldığında; kentsel alanların kadınlar açısından tam olarak faydalanır durumda olamadığı açıktır. Bu durumun iyileşebilmesinin yollarından biri katılım olanaklarının artırılması, kadına yönelik yerel yönetim politikaları geliştirilmesi, eğitim olanaklarının artırılması ve istihdam politikaları geliştirilmesidir. Bunların yapılabilmesine destek verecek araçlardan

biri de kent planlamadır. Kentsel kamusal alanların tasarımında kentsel kimlik, kent güvenliği ve diğer faktörler göz önüne alınmalı; kadınsal kullanılabilir mekanların yaratılabilmesi açısından stratejiler ortaya konulmalıdır.

3. Sonuç Ve Değerlendirme

Kentler yaşamın her alanında farklılıkların yaşanabileceği ortamlardır. İnsanlar açısından temel farklılık olarak tanımlanabilecek cinsiyet farkı; kentsel hizmetlere erişim konusunda farklı tezahür edebilmektedir. Kentsel hizmetlerin yerine getirilmesi ile ilgili ilk temas noktası niteliğinde olan yerel yönetimler için sözü edilen farklı grupların hepsini ilgilendirebilecek bir soru olmalıdır: “Hizmetlere erişimde dengeli dağılım sağlayabiliyor muyuz?”. Bu sorunun yanıtını ararken karşılaşılabilecek kavramlardan birisi toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Biyolojik cinsiyetin ötesinde kentsel haklardan faydalanmadaki eşitsizliği ifade etmektedir. Dünyanın farklı ülkelerinde, farklı kriterlerle bu eşitsizliğin durumu tartışılrsa da kadın kentlilerin haklarının ne denli karşılandığı ve kente karşı beslenen duygunun ne olduğu daha önemlidir. Bu çalışma kentlerde kadın olmayı, yerel yönetim görevleri ve kadın kentlilerin hakları yönünden irdelemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini giderecek hamleleri yapacak kurumların başında yerel yönetimler gelmektedir. Ülkelerin dünya ölçeğindeki yeri, belirli hizmetleri sunum ve kullanım dengesinden kaynaklanmaktadır.

Son yıllarda yerellik lehine tartışılan kentsel alanların karar alma mekanizmalarına kadın kotaları konulmalı; sivil toplum örgütlerinin toplumsal cinsiyet açısından yapacağı pozitif faaliyetlere destek sağlanmalıdır. Kadınların sosyal rollerinin güçlendirilmesi adına yerel kalkınma politikaları geliştirilmelidir. Kadın Dostu Kentler gibi yerel yönetim bazında etkili olabilecek girişimlere ortak olacak yerel yönetim sayısı artırılmalıdır. İstihdam konusunda dezavantajlı kadınların iş sahibi yapılması açısından yasal yaptırımlar getirilmelidir. Kadınların işgücüne kazandırılması için sosyal güvenlik haklarında daha da iyileştirmeler yapılmalıdır. Yerel yönetim olarak gerçekleştirilebilecek kültür-sanat faaliyetlerine kadınların katılımı teşvik edilmelidir. Kadınların el emeğine ve kentsel yerel değerlerin ekonomiye kazanç sağlamasına destek verilmelidir. Örneğin semt pazarlarında kadınlara özel bedelsiz alanlar açılma sayısı artırılmalıdır. Eğitim imkânı bulamamış kadınlara yerel yönetim eğitim programları düzenlenmelidir. Yaşayan kentsel mekanların organize edilebilmesinde, kadınların erişilebilirliği gözetilmeli ve ona göre

düzenlemeler yapılmalıdır. Toplumun önemli bir parçası olan kadının insan haklarının vurgulanmasına yönelik proje ve planların hayata geçirilmesi bu konudaki duyarlılığın ve farkındalığın artırılmasına katkıda bulunacaktır.

Kaynaklar

Akay, H. (2016). *Yerel Yönetimler İçin İnsan Hakları Temelli Yaklaşım: Kavramsal Çerçeve ve En İyi Uygulama Örnekleri*, İstanbul: Türkiye Avrupa Vakfı Yayınları, s:5-12.

Akın,A.; Demirel,S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri, *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, Cilt. 25, Sayı. 4, s: 73

Avrupa Kadın Erkek Eşitliği Şartı (2006). Avrupa Yerel Yaşamda Kadın – Erkek Eşitliği Şartı, Avrupa Belediyeler Ve Bölgeler Konseyi (CEMR), http://www.ccre.org/img/uploads/piecesjointe/filename/charte_egalite_tr.pdf

Belediye Kanunu (2005). 5393 Sayılı Belediye Kanunu, Kabul Tarihi: 03.07.2005, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>, Erişim Tarihi: 03.05.2018

BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948). BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>, Erişim Tarihi: 03.05.2018

Castells, M.(1997). *Kent, Sınıf, İktidar*, Çev: Asuman Erendil, Ankara:Bilim ve Sanat Yayınları

CEDAW (2005) Meeting the Needs of the World's Women Report, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, <http://www.un.org/womenwatch/daw/daw/index.html>, Erişim Tarihi: 04.05.2018

CEMR (2018). Council of European Municipalities and Regions, http://www.ccre.org/en/article/introducing_cemr, Erişim Tarihi: 04.05.2018

European Charter for Women in the City (1994). *Avrupa Kentte Kadınlar Şartı*, <http://www.hlrn.org/img/documents/1994%20%20European%20Charter%20for%20Women%20in%20the%20City.pdf>, Erişim Tarihi:04.05.2018

Geray, C. (1998). Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler, *Türk İdare Dergisi*, Yıl:70, Sayı: 421, Aralık, s: 323-345.

Göymen, K. (1997). *Türkiye'de Kent Yönetimi*, İstanbul:Boyut Kitapları Araştırma Dizisi No:6.

Harvey, D. (2006). *The Right to the City, Divided Cities*, Ed.: R. Scholar, Oxford : Oxford University Press, s: 83-103.

Hill Dilys, M. (1974). *Democratic Theory And Local Government*, London: Allen&Unwin Press.

Toplumsal Cinsiyet Yönüyle Kadın Kentlilerin Hakları Ve Kentsel Hizmetler

Human Rights Council (2015) *Research-based report on the role of local government in the promotion and protection of human rights*, s. 21-27. <https://www.bdsfrance.org/wp-content/uploads/2016/07/Local-Gov-Report.pdf>, Erişim Tarihi: 03.05.2018

Lefebvre, H. (1996). *Writings on Cities*, Çev. ve Ed.:Eleonore Kofman-Elizabeth Lebas, UK: Blackwell.

Mackenzie, W.J.M.(1961). *Theories of Local Government*, London : LSE Press

Mimarlar Odası (2018). Avrupa Kentli Hakları Deklerasyonu ve Avrupa Kentsel Şartı, <http://www.mimarlarodasiankara.org/?id=964>, Erişim Tarihi: 03.05.2018

Savcı,İ. (2000). Veri Girişi İşinde Kadın Çalışanlar: İş ve İş Dışı Deneyimleri, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt. 55, Sayı. 4, Ekim-Aralık, s: 145

Sosyal Politika (2018). Kentli Hakları Çerçevesinde Kentleşme, <http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/kentli-haklari-cercevesinde-kentlesme/>, Erişim Tarihi:13.04.2018

Toquivelle, A. (1962). *Amerika'da Demokrasi*, Çev: Taner Timur, Ankara:Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları

TÜİK (2018) Türkiye İstatistik Enstitüsü İstatistiklerle Kadın Haber Bülteni, Yayın Tarihi:06.03.2018, Sayı: 27594, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27594>

UNESCO (2005). *World Charter on the Right to the City*, Discussion Paper Urban Policies and the Right to the City Public Debate, Paris: UNESCO, UN-HABITAT, ISSC, s: 9-16

UNESCO (2018). Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim Ve Kültür Kurumu Türkiye Milli Komisyonu, Küresel Öncelik Olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, <http://www.unesco.org.tr/?page=10:255:4:turkce>, Erişim Tarihi: 09.04.2018.

WHO (1998). World Health Organization Gender and Health Technical paper. Switzerland, pp. 5-20

Yıldırım, S. (1993). *Yerel Yönetim ve Demokrasi, (Yerel Yönetimlerin Geliştirilmesi Programı El Kitabı)*, İstanbul: IULA-EMME Yayınları, s:103